

mrtvi zakon ptica

Gojko Janjušević: Mravi odlaze neprimjetno. Prva zbirka, Književno odeljenje Matice srpske (sjajan izdavački pothvat)

Tehnički, Gojko Janjušević je još uvek u fragmentu. Kada ga impresionistički udahne u sebe, taj fragment je kao izlomljeni kristal koji zastaje u grlu i ubada nas. Srećom po Gojku Janjuševića to nije indiferentni kamen proznog pripovedanja stogačnog u stihove [a forma je pretila da to postane, susedstvo je opasno] — to je kristal koji pušta slatke sokove i tako oporo gorči da impresionistički čitalac, kad mu se preda, mora da bude čak i uzrujan.

Najveći kvalitet Janjuševićeve „Prve zbirke“ je izvesna snaga da se najprostiji aksiomi saopšte kao otkrovenje. Mislim, da je ova moć apsolutna moć mladosti. Iako Janjušević kao svaki mladić zna da trubi u senilnu trubu, i da kao svaki svršeni pubertetni saopštava da je sazeo, a to znači da je prozeo prirudu koja iza zrelosti donosi truljenje, — on je mlad jer otkriva svet. Sam proces otkrivanja sveta, a ne njegov sadržaj, to je prvoklasno mladištvo i vitalnost. Kad bi samo htio da ostanu takav uvek bih rado čitao njegove pesme.

Malo me, rekoh, nervira Gojko Janjušević. O, kako je to dobro, kad nas nečiji stihovi nerviraju. Znak je da nas pesnik drskošću barda vuče za nos i da škripi po staklu čelikom, to cvrči, mi se skrivamo kao crvi, jer ne želimo da znamo da škripanje stakla. Mi volimo cveće. [A Janjušević, istini za volju, ima cveća. Svestran je] Janjušević, naime, razgrne bokor svakodnevnih belina, izdubi u zidu, običnom, materijalnom zidu, rakanu, povede nas njog...

ovdje se nastanjuju latice
poslije smrti...

A onda nam zatisne oči belom maramom retorike, a da ne bismo mogli da se bunimo, u usta nam tutne gužvu jedne neukusne reči kao što je „nenadanje“.

Ne psujem ga. Samo pokušavam da nadjem odgovor zašto ta poezija još uvek nije i potresna. Tragična jeste. Hvala mu.

Dragoceno mladičko otkriće, izvršeno u mikrokozmičkim razmerama po bilioniti put, koje je počinio Gojko Janjušević je: da postoji „podmukli plamen u kom se zvijezde gase“. Ta smrt! kako je to vraški lepo rečeno. „Mrtvi zakon ptica“ prestavlja preciznu formulaciju zakonitosti koju otkriva Janjušević. Za njega je i most samo jedna ptica koja je letela, letela, pa se i umorila. Kad je umrla pala je na reku. I sada stojimo nad tom smrću, zajedno sa senzibilnim mladićem u naočarima [kako su ga to već nactali na koričnjaku] kao nerazumna pesnička ili ljudska bića istražujemo, s uspehom, da li je smrt možda život ili je ona dvojestvo neba. Uopšte ta ta dva neba što ih Jenjušević voli dva kosmosa, sve je to proizvoljeno i izrasla iz njegove duhovitosti, i nekog surrog optimizma.

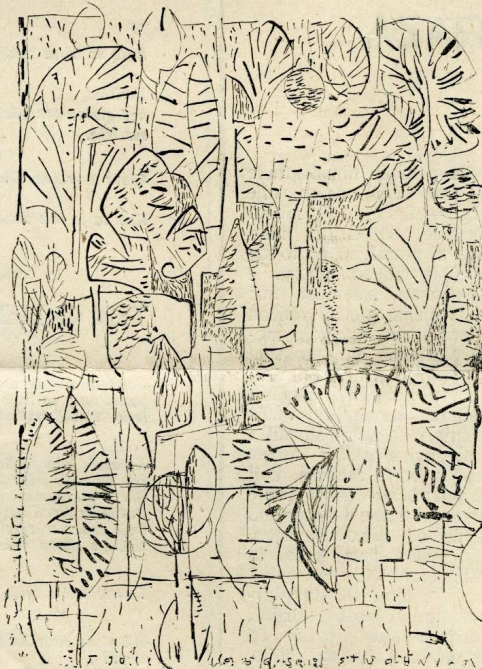
Da budemo dosledno impresionistički raspoloženi, mladičeve ideje prijatno iznenadjuju, njegove iskopnele ruke i uvele zore setno stužuju, stil krepi i umit je. Pa ipak, pesme mu nisu lepe.

Ovo poslednje bi značilo da Janjušević još uvek nije kompozitor. Ali to ne treba da nas jedi. Znao sam knjiških komponista koji su se tako vešto učačili u poetizovanje, da su zaboravili da poezija sasvim slučajno boravi u knjigama, zahvaljujući tome što su se naša civilizacija i moć memorisanja s knjigom razvijale.

Delikatnost saopštavanja istina, nužda neljudskih muka i skepticizma prilikom saopštavanja istine, vide se i na primeru Janjuševića. On kaže: „mi smo samo mala sitnica“.

Učenici petog razreda gimnazije zamerili bi mu sa svojom poznatom pedanterijom na pleonazmu, jer kako je to duhovito rekao naš svačiji profesor: kao

da sitnica može biti velika, — ali mi mu zameramo što saopštavajući ovaj aksiom nije bio dovoljno taktičan i rezervisan. Filozofija u poeziji mora da bude terminološki složenija nego u samoj naučnoj filozofiji. Dakle: Janjušević je mlad, svoj, nedorečan [a to je možda samo potvrda iracionalnosti], misli, ne kompunuje i ne misli. Sve u svemu, sasvim bogato.

MLADEN SRBINOVIĆ

KAO ČILIM

danilo knežević

poezija trajanja

Dosegnuti velike istine poetskog dara u životu, znači žrtvovati ugrušale ostatke predubedjenja i rimovati svoje poglede i osećanja s nemirom vremena u kome živimo. Osjetiti ih, znači registrovati svaku vizuelnu i psihološku promjenu trajanja u ambijentalnom krugu odredjenosti jedne epohe. I, prema neformulisanoj zakonu za pažanja—odzvuk je izvarana distanca između svjesnog i spontanog u čovjeku. To i jeste, ono, što mi se stidljivo nudi ovoga trenutka pri već stečenom utisku — poezija trenutka odricanja.

Kada se razmišljanjem nadjemo na ivici jednog obamrlog izraza — jedne pjesničke generacije koja

je stvarala u predahu djeve bitaka, onda je nužno prekoračiti u istinu njihovih tema, koje su zvale, da bi bile oplodjene pjesničkim refleksom ljubavi i patriotizma. I tako, sjedinjena snaga teme i pjesnika juršala je žarom novog osvita — stihovala svoj vrisak preko nišana. Zastala na trenutak da se odmori, i opet nastavlja — novom snagom u nove jurše.

— A da li se danas pomiriti sa normama pjesničkog oblikovanje malih i velikih tema?

— I da li postoje male i velike teme u poeziji?

— Da li je poezija našla „iskru u kameanu“ pokušajnom snagom

(NASTAVAK NA II. STRANI)

ANDRI DE MONTERLAN

— Umetnici su kao stare devojke: suše se i skoro umiru ako ih ne hvale, a procvetavaju kad im se kaže i neznatni kompliment: slabi i procvetava ne samo njihovo raspoloženje već i njihov talenat. „Bio bih darovitiji da su mi ranije kazali da imam talenta“, uzdiše umetnik. A stara devojka. „Bila bih lepša da su mi ranije rekli da sam bar malo lepa!“

— Kritičar napada pisca: to se zove kritika. Pisac napada kritičara: to se zove napad.

— Sve što je prirodno nepravedno je.

— Duh pomaže razumevanju.

— Kako je društvo u Parizu malo čovečno! Najčovečniji deo u jednom delu ne primećuju. Možemo mi štampati u sto hiljada primeraka (sa svom bestidnošću umetnika) najdirljivija priznanja i naše najtužnije kričeve, sasvim sigurni da oni neće ganuti nikoga. Čak i sami naši prijatelji čitaju to kao što čitaju i javni oglas za uništavanje insekata.

— Paskal je rekao: „Ljudima nedostaje srce.“

— Strah dolazi manje od samog pokušaja, a više od osećanja da ne postoji duhovna snaga da se izdrži. Ne plašim se spoljnih stvari već samoga sebe.

— Plemenita laž, izrečena ili napisana, osobina je političara i pisaca. Ali, dolazeći od političara, ona ne obmanjuje nikoga; pak dopuštaju da se za nju mnogi uhvate. Tako se pravi karijera.

— Potrebnije je voleti da bi ce razumelo, nego razumeti da bi se moglo voleti.

— Volim one renesansne portrete na kojima ličnost pokazuje jednom rukom svoje grudi kao da bi htela da označi da je on sam čitavo bogatstvo i niko drugi.

— Kaže se da je život kratak. On je kratak za one koji su srećni, beskrajan za one koji to nisu.

— Ništa nije dostojnije ljubavi od svega onoga što skriva reč: poštenje.

— Vreme služi književnim delima, čak i remek delima, ma šta ona zahtevala.

— Nikakva snaga nije podvrgnuta užasnijem gubitku od ideje koju treba uneti u dela. Treba biti heroj po svojim mislima da bi one što pravednije bile primenjene u delima.

— Tolstoj. Dnevnik 1895-1899. „Gete? Sekspir? Sve što je označeno njihovim imenima smatralo se dobrim i učilo se da bi se našla lepota u stvarima glupim, neuspelim, obmanjujuć tako opšti ukus. Svi veliki talenti, Gete, Sekspir, Betoven, Mikelandelo, dali su pored umetničkih dela, stvari ne samo osrednje vrednosti, već jednostavno odvratne, itd.“

— „Ima mnogo zlopotrebljenih veličina, slučajne slave: Dante, Sekspir...“

— Potrebno je da neko, posle Tolstoja, snažno ponovi da su „geniji“ pisali, pored umetničkih suvoparna dela puna gluposti, nečiljiva, i da dodaju da su većina „remek dela ljudskog duha“, prećenjena dela. To je toliko važna istina da ne bi trebalo da nijedan pisac umre a da to ne kaže.

— Ma kakve po njega bile posledice. Rečite dakle u Francuskoj istinu o „Molijeru! I o Sekspiru, Servantesu i Geteu njihovim poštovanim zemljama. Vaša sigurnost — kažem: sigurnost Vašeg privatnog života — može da bude kompromitovana. (Jedan moj prijatelj, profesor liceja, budući da je u razredu bio rezervisan povodom vrlo spornog Marivoa pozvan je od direktora i oštro zamoljen da se osveti. Kladam se da je njegova karijera to mogla da osveti.)

— Nedostatak kritičkog osećanja i nedostatak pravog osećanja, malo osećanja za istinu, kakavičluk (strah da se ne kaže kao ceo svet), snobizam, profesorske deformacije: sve to čini ove idolopoklonike nesposlijivima.

— Dirigovana divljenja imaju za izvesno vreme vid dirigovane nepravde. Najzad, jedna jedina stvar je važna, a u isti mah je i herojska: videti ono što jeste.

— Više volim pravdu nego ljubav.

— Ljubav, mržnja i strah zaglupljuju inteligenciju. Ona je pod njima kao pauk koji se polako koči od ujeta otrovnog insekta.

— Svet pripisuje našem karakteru bitarnosti i slabosti koje su delo našeg zdravlja. Mi to primamo da ne bismo dosadjivali ljudima vestima o svom zdravlju.

— Moja dela nisu za strance i ne bih dopustio da ih prevode kad bih išao od kraja u onome u šta verujem.

— Nesrećni su oni koji imaju veliki talenat, a nesposobni su da daju društveni izgled koji ih odgovara. Oni privlače želje a nemaju načina da ih uklase.

— Ima pisaca koji „miste“ jedino s perom u ruci. Postavite ih u razgovor o temi kojoj oni visprenu pišu i oni će ostati mirni ako se ne sete onoga što su napisali da bi to ponovili ili će zastupati mišljenje suprotno od onoga koje su u datom tekstu zastupali. Jer o ovoj temi oni ne misle ništa, ako su oni nešto i mislili dugo im je vreme da načine jednu rečenicu, kao što ima ljubavi kojima je dugo vreme da od toga načine roman.

— Odvratnost mi pričinjava ljudski duh kada nalazi uzvišen razlog bezbrojnim nepravdama prirode.

Prevela Jelena PETROVIĆ

bljuje, što nije znao na koja tri ljubavnika Gutman misli. Ako Mileva, — misli je — ima samo tri ljubavnika, propao sam, jer Gutman, i „pola sela,“ znaju i za mene. — A ako Mileva, uvek ovako lukava i čak mila — s olakšanjem je pomišljao — ima četiri ljubavnika, a ja da sam taj četvrti za koga ne znam, onda je sve u redu.

Mileva se osećala to jutro golišavom, jer je najzad shvatila da će najzad morati da napusti mehaničara, taj nije izdržao, svima je ispričao, videla je. Znala je da svi u detalje poznaju njene večeri kraj mlina. „Zaista je to sve bljutavo, ti seljaci“, rekla je sebi i ružno se nasmejala, osećajući kako joj umor krivi lice i ništi draži. Zato se napudrala i izvukla obrve, u čemu je preterala, tako da joj je vetar po licu razmazivao mast. Zato je u razredu izgrdila decu, nemotivisano.

Samo je Snežana, u ponedeljak, čilo čitala pesme pred razredom, skoro pevajući, vajajući svoj čisti, čelično vitki sopran u kome je na čvornim rapavim tačkama, gde se kidao, zvonila usplahirena i nesumnjivo histerična duša. Radost konačne odluke, kraj sumnji, blizina audicije u operi, sve ju je to stižalo i nalilo misrimo neslučenih daljina. U subotu je poslala ponudu operi, a danas je posle časova otrčala kući, čekajući pismo. Kad ga ne bi, sledi se i otrča na poštu. „Jel stiglo pismo za mene?“ U-pita brzo i cvrkutavo „Sto ga niste odmah poslali?“ Reče s protestom. Poštarka Dafina, krupna i smešljiva, smrče se i reče, „Nema nikakvog pisma. A kad stigne, poslaćemo. Šta vi mislite.“ „Ali, čudim se što nije stiglo“ reče Snežana strašljivo, povlačeći se. „Znate“, poveri se tiho, očekujući radost u Dafine „opera treba da mi javi kad je audicija.“ „Jelte“ reče Dafina hladno i ne nalazeći drugih reči.

Tri nedelje iz dana u dan, Snežana je išla na poštu, tražeći pismo. Ali, Dafina joj isprva gradeći se ravnodušna, a zatim drsko i cinično, odvrataše da nikakvog pisma nema. „Neće ga ni biti.“ Reče joj smešći se. U gradu se već znalo, Dafina nije bila uzdržana na

rečima, da nastavnica srpskog ide svaki dan na poštu čekajući poziv iz opere. „Kad ćemo u operu“ — sre tali su je sa ironičnim pozdravom. „Jel pevate u sultotu preko radija?“ pitala ju je Živana. „Pošalji mi najlonsku bluznu iz inostranstva“ molila ju je Mileva, a zatim joj govorila: „No, no, znam ja vas glumice, sve ste vi neke seka-daše. Priznaj s kim se hvataš.“ Snežana se vredjela, ali nije nalazila snage da se odupre svojoj potrebi za traženjem pisma. Gutman joj je saopštio u upraviteljevom prisustvu, da sumnja u uspeh njene ponude. „Zaboravili su oni na vas, Snežana.“ „Ali, ja ću prvo na audiciju, moraju me čuti, ne mogu oni tako da odbace čoveka. Ima valjda čovek neka prava u ovoj zemlji.“ Upravitelj je čulio uši: „Molim vas, samo bez političkih aluzija. Ta vaša buba nema veze sa našom kulturom. Stidite se.“ „Neću da se stidim“ odvrtila je ljuto, a vi ako mislite da ćete doći do automobila nemojte na meni da pravite političku karijeru.“ „Hoćete li vi da kažete da vas ja gušim?“ začudjeno će upravitelj. „Ne gušite me, samo me vredjate.“ „Slušajte“, odbrusi upravitelj zlo „ceo svet vam se smeje. Zar ne vidite?“ „Nek se smeju. Najsladje se smeje ko se poslednji smeje. Ja znam da pevam i svesna sam svoje snage.“ Posle toga, Snežana izjuri iz zbornice, ode u razred, plačući. Suze su je gušile, sabrala se pred razredom, ohrabрила se i ušla među male maturante. Podkraj časa, čuli su je kako peva, boreći se sa mutavom akustikom učionice, ne dostižući prave visine, no opet hvatajući ciktave tonove, dršćući glasom, jecajući, puzeći po hodnicima i dirajući ih sve neprijatnom jezom. Upravitelj pojuri hodnikom ka osmom a, iz nekih učionica izadjoše profesori i svi se zajedno uputiše bolesnom glasu uznemireni i s osećanjem da je srušeno neko staklo školskih pravila, izlažući ih sve vetru s pustare.

Kad su ušli u razred, Snežanu su zatekli kraj prozora, okrenutu trgu, zabacene glave i upućenu stazom pomamnog i sve življenja gradjenja triumfalne melodije. Glas joj je gubio

prozračnost i rapavio, debeljući kao uže, i šibajući ih po ušima, skoro bestidno od robusnosti.

Uхватili su je za ruke, upravitelj i služitelj, otimala se, i vikala, pa opet, tako stisnuta u njihove ruke, nastavljala da peva. I u hodniku je izvijala, a onda učuta, osećajući stisak dvojice ljudi. U zbornici su je nudili vodom, ali je odbila da pije. Tada su je polili po haljini, sašaptavajući se zlo i s tamnim namerama. Skočila je i odjurila pošti, spotičući se o plavo kame-nje trga. „Daj mi pismo,“ reče Dafini uvredjeno. „Nema pisma, gospodjice“ reče Dafina. „Sakrila si ga.“ „Nisam“, „Krivo ti što idem u operu“ reče Snežana pružajući ruke ka poštarki. „Treba mi tvoje pismo, guzici sa njim da obrišem“ zainati se Dafina „Zato sam ga i uzela.“ „Daj pismo, uzela si ga, uzela.“ „Nedam.“ „Znala sam, ja to“ reče skoro šapatom Snežana „još kad sam sedmog jula pevala u šumici, ti si počela da mi otepevaš.“ „Zato što pevam bolje. Čudna mi čuda, frajlice“ nasmeši se Dafina. „Daj pismo, uobražena budalo“ promumla učiteljica srpskog, i rukom dohvati kroz šalter od žutih dasaka poštarku za kosu. Poštarka se odmače, uhvati je za ruku, i onako uglavljen u šalter stade da je udara upijačem po glavi. Na tu ciklu upadnu u poštu milicioner, predsednik opštine, sekretar partiske organizacije i upravitelj. Snežanu su uhvatili i kroz dva dana je poslali u Kovin. Tamo su joj dali elektroškove, pod strujom se, ne znajući za sebe, grčila, stresajući se kao sopranska melodija koja iščezava prema nebu ravnice.

Progovorila je razborito, pustili su je, došla je u Novi Sad. Hoda ulicom, a juče, u nedelju posle podne, stajala je uz električni stub kod robne kuće nepomično od tri do devet uveče. Svet je prolazio oko nje ne primećujući je. Čekala je da dodje poštar. Ona zna da će poštar doći, samo se u dnu duše boji da je su napori u bolnici rastrojili do te mere da neće moći da savlada vrhunce muzičkih sfera, na audiciji.

Inače, u njenom malom gradu se priča da je još četrdeset pete, čim je došla za nastavnicu, odmah primećeno da će kad tad njena šizofrenija izbiti na videlo — nije poznala muškarca; izbegavala ih je, čak je i upravitelja odbila, iako je bila jedra, još nije bila onako sparušena i potamnelog i crvenog lica. Sekretar partiske organizacije, mršav i crvenog lica, govorio je da je ona homoseksualka, a kad se od pedesetdruge saznalo malo više za psihologiju, da je ili homoseksualka ili šizofreničarka, što mu se na kraju krajeva, po svojoj amoralnosti, isto vata.

OBIČNOST UZIMANJA

Uzmi ovu dunju sa ormana posutog paperjem gorke prašine. Soba se navikla na ta uzimanja. Ostivičeš otisak drhtavih prstiju. I to će biti jedini znak tvoje ljutnje. Po podu, a pod je iskeženo siv, jure gladni mravi. Obavezno se oprosti sa drvenim satom. Vreme je u njemu zaustavljeno ali se vetar još igra njegovim lakim rukama. Te ruke dobijaju boju mladog bakra. Ne zaboravi, a umeš i to, da su ti oči postale bolesne od prve zore. Ona slika tvog ubljenog oca na zidu isisala je svu vlagu tog zida bez senke. Plakao bi možda, jer noć njegove smrti izvešala je crne krpe u granju ispred prozora. Svejedno. Uzmi seme prašine, i ovu dunju uzmi, i kada odeš vrata neće zaskripati.

Radimir RAJKOVIĆ

danilo knežević

poezija trajanja

(NASTAVAK SA 9. STRANE) potsjetiti na ambijetalnu svebrojnijeg jata novih oskudnost mladih pjesnika. cvrkutanja?

To su pitanja koja bri-de sadržajnom jedrinom svih nas. Nas sadašnjih i nas budućih. To su male zagonetke — velikih dana. To smo mi, dvolično gra-djeni da bi opstali na flu iz koga izrastamo. To je poezija odgovora.

Poetski nadaren, znači biti i svjesno opredijeljen mislju poetskog trajanja

Danas, kada smo čvr- sto opkoricali kosturnu baštinu jugoslovenskog ljubav ljubavlju. Krćmiti podneblja, i kada stasamo svoje voljenje neštedno, sopstvenom odlučnošću, ne poput sunca.

možemo, a da ne budemo — A kome, i da li je ponudjeni pitanjam: Koliko to zakon čovjeka? sebe odražavamo i koliko — Kome reći najtop istinski na poetskom planu liju riječ? krevanja pulsa jednog vremena? Od ovih zakona odu-dara pojam poetskog tra-janja kod mladih i neruti-niranih pjesnika. Odiše u-siljenom raznorodnošću in-spiracija, ipak malih, da bi bile nešto. Mjerilo u-novo po svaku cijenu, o-sjeća se kao nasušna po-treba kod izvesnih za nji-hovu pjesničku egzistenci-ju. Ovdje se ne može na-glasiti bježanje od stvar-nosti kao nesvjesna i spontana pojava književne riječi, više kao namjera u više nameće kao nužnost pjesničkom komponovanju, odgovora — pitanje ref-i traženje tudjeg pored leksnih inspiracija onoga svog neotkrivenog naljića. što nam donose naši knji-A prava poezija je dubin-ževni listovi i časopisi, u sko trajanje pjesnikova formi pjesmica i pjesama. lijepog stiha. Prava poezija Svakako, ne praveći pojed-je eho, nastanjen u dodi-nostavljenje želim se og-rima dveju uvijek novih raditi i neisticanjem prava generacija. Prava poezija autorskih sloboda, i samo, — to je tr a j a n j e.

umiranje jednog izraza

i radjanje novog ?..

(NASTAVAK SA 9. STRANE) Nije važno. Važna je prvi plan slike, zadržavajući ga u vatri zbivanja, već je simptom novih i filozofskih i estetskih težnji. Ras-tapanje jedinke potpuno u sliku također može biti jedno rešenje u ovom smislu, stin što će se način poentiranja tražiti u kompoziciji slike, primeni boja ili zvukova.

Nije važno. Važna je činjenica da i ovim naoko sitnim estetskim problemom film postaje izraz tendencije podruštvljavanja i opšte po-vezanosti svega ljudskog u današnjem svetu, postaje iz dana u dan sve više i za-ista suštinski najadekvatniji izraz ovih naših dana...

Stevan LANJII